



УДК 657.244.9(92)

Обліково-аналітичне забезпечення ризиків фінансових установ в умовах невизначеності

Хорунжак Надія Михайлівна,
доцент, доктор економічних наук,
доцент кафедри обліку в державному секторі економіки та сфері послуг
Тернопільського національного економічного університету;
e-mail: nadija-choru@mail.ru

Анотація. Визначено напрями обліково-аналітичного забезпечення управління ризиками в діяльності фінансових установ, виходячи з поняття і характеру ризиків. Зокрема, на основі систематизації досліджуваної системи ризиків необхідною є організація бухгалтерського обліку, спрямована на виділення таких аналітичних розрізів, які б надавали можливість не тільки оперативного виявляти ризики (на основі аналізу відповідних показників фінансового стану), а й виконувати прогнозовані розрахунки, покликані визначити найбільш безпечні варіанти подальших дій у господарюванні. Таким чином може бути впроваджена в реальну діяльність система страхування фінансових установ від можливих ризиків на основі оцінювання і відображення різної групи факторів.

Ключові слова: ризик, бухгалтерський облік, фінансові установи, обліково-аналітичне забезпечення.
Формул: 0; рис.: 0; табл.: 0; бібл.: 17.

Registration-analytical providing of risks of financial institutions is in the conditions of vagueness

Horunzhak Nadiya,
Doctor of Economics, Associate Professor,
Associate Professor of Department of Account is in the Public Sector
of Economy and Service Business
Ternopil National Economic University;
e-mail: nadija-choru@mail.ru

Abstract. Certainly directions of the registration-analytical providing of management risks in activity of financial institutions, coming from a concept and character of risks. On the basis of systematization of the investigated system of risks necessary is organization of record-keeping. She must be sent to excretions of such analytical cuts, that would give possibility not only operatively to find out risks (on the basis of analysis of corresponding indexes of the financial state) but also execute prognosis calculations. These prognosis calculations are called to define the most safe variants of further actions in a menage. Thus can be inculcated in the real activity system of insurance of financial institutions from possible risks on the basis of estimation and reflection of different group of factors.

Keywords: risk, accounting, financial institutions, accounting and analytical support.
Formulas: 0; fig.: 0; tabl.: 0; bibl.: 17.

Учетно-аналитическое обеспечение рисков финансовых учреждений в условиях неопределенности

Хорунжак Надежда Михайловна,
доцент, доктор экономических наук,
доцент кафедры учета в государственном секторе экономики и сфере услуг
Тернопольского национального экономического университета;
e-mail: nadija-choru@mail.ru

Аннотация. Определены направления учетно-аналитического обеспечения управления рисками в деятельности финансовых учреждений, исходя из понятия и характера рисков. В частности, на основе систематизации исследуемой системы рисков необходимой является организация бухгалтерского учета, направленная на выделения таких аналитических разрезов, которые бы предоставляли возможность не только оперативно обнаруживать риски (на основе анализа соответствующих показателей финансового состояния), но и выполнять прогнозные расчеты, призванные определить наиболее безопасные варианты дальнейших действий



в веденні господарства. Таким образом может быть внедрена в реальную деятельность система страхования финансовых учреждений от возможных рисков на основе оценки и отражения разной группы факторов.

Ключевые слова: риск, бухгалтерский учет, финансовые учреждения, учетно-аналитическое обеспечение.

Формул: 0; рис.: 0; табл.: 0; библи.: 17.

Вступ. Середовище, в якому функціонують фінансові установи в сучасних умовах, піддається різносторонньому впливу. Зовнішні і внутрішні чинники, а також їхні структурні елементи характеризуються полікритеріальністю та часто призводять до погіршення економічної стабільності суб'єктів банківської сфери. Натомість характерною рисою сучасної системи обліку є статичність відображення показників, у результаті чого системі управління надходить інформація (за винятком оперативно-технічної), яка не має оперативного значення. На цьому акцентують увагу багато науковців і практиків. На її основі можна робити висновки, а також приймати управлінські рішення, однак можливості запобігти негативним результатам втрачені. Вони можуть бути враховані щодо наступних процесів здійснення діяльності, проте негативні явища, яких не вдалося уникнути в конкретний і потрібний момент часу, усунути неможливо.

Розв'язанню цієї проблеми може слугувати розвиток системи обліково-аналітичного забезпечення, яке відіграє важливу роль у процесі функціонування фінансових установ. Ефективність прояву його впливу на результати управління залежить від змістовності, оперативності та наповнюваності. Належним чином налагоджене обліково-аналітичне забезпечення в поєднанні з інструментами контролю дає змогу своєчасно виявляти ризики, які можуть мати негативні фінансові наслідки. У результаті стає можливим оперативне управлінське реагування на процеси, які відбуваються, і забезпечення уникнення непродуктивних втрат і витрат. Таким чином, нині постає завдання – розроблення такої системи ведення бухгалтерського обліку, яка б надавала можливість оперативно отримати інформацію для оцінювання ризику і формування прогнозованих розрахунків за різних варіантів подальших дій, обраних управлінським персоналом на основі ідентифікованих загроз ризику.

Вказана тематика є досить новою і недостатньо дослідженою, оскільки багато скептицизму виникає щодо можливості використання бухгалтерського обліку для зниження ризику господарської діяльності. Стандартний підхід до системи бухгалтерського обліку, яка визнається лише засобом фіксування подій, що відбулися, загострює проблему ефективного функціонування системи управління. У сучасних динамічних умовах господарювання наслідками такої «невзаємодії» є підвищення ризику збитковості бізнесу та неможливість реагування на зміни в бізнес-середовищі.

Мета – актуальність дослідження проблеми розвитку й удосконалення обліково-аналітичного забезпечення ризиків в умовах частотої зміни законодавства, нестабільності економіки, а також через недостатній рівень інформованості й обізнаності з економічними тенденціями.

Аналіз досліджень і постановка завдання. Проблеми обліково-аналітичного забезпечення ризиків і

управління ними, зокрема в контексті економічної безпеки, активно досліджують як вітчизняні, так і зарубіжні науковці, а саме: П. Бернштейн, К. П. Боримська, Г. І. Великоіваненко, Г. Л. Вербицька, В. В. Вітлінський, Т. В. Давидюк, С. В. Діденко, А. Б. Камінський, О. А. Криклій, В. Ю. Подчесова, Д. Сінкі, Н. В. Скрипник, С. В. Рилєєв і низка інших. Різносторонній розгляд проблематики підвищення якості обліково-аналітичного забезпечення від підготовки кадрів до вдосконалення методики оцінки та обліку сприяє підвищенню дієвості управління ризиками.

Зокрема, Т. В. Давидюк пропонує змістовне наповнення тем, відведених до вивчення студентами напряму підготовки «Облік і аудит» галузі знань «Економіка та підприємництво» за освітньо-кваліфікаційними рівнями «бакалавр», «спеціаліст», «магістр», доповнювати через включення питань обліково-аналітичного забезпечення системи економічної безпеки [1, с. 83, 89].

Критичну оцінку міжнародних стандартів управління ризиками здійснює К. П. Боримська й обґрунтовує на цій основі доцільність розробки вітчизняних методичних підходів до облікового відображення такого об'єкта обліку. При цьому науковець цілком справедливо наголошує, що вітчизняні суб'єкти потребують певної адаптації змісту цих документів до їх діяльності [2].

Інший, не менш важливий напрям досліджень пов'язаний із розвитком і вдосконаленням інструментарію оцінки ризиків. Так, С. В. Діденко задля визначення можливих перспективних напрямів удосконалення системи управління ризиками значну увагу приділяє вирішенню його організаційних засад [3]. Тісний зв'язок між системою управління ризиками та інструментарієм їх оцінки вбачає В. Ю. Подчесова. Науковець детально розглядає питання інструментарію аналізу в процесі управління кредитним ризиком банку, акцентуючи увагу на показниках, що характеризують вплив ступеня захищеності банку на рівень кредитного ризику [4].

Низка рекомендацій, які сформовані А. Б. Камінським щодо управління ризиками у хлібопекарській галузі, може бути використана у фінансовій сфері, оскільки базується таке управління на економіко-математичних моделях фінансових ризиків [5]. Цінність розробок полягає в їхній універсальності, тобто адаптованості до інших галузей.

Аналогічний висновок можна застосувати і щодо пропозицій Г. Л. Вербицької, яка обґрунтовує комбінований метод якісно-кількісної оцінки економічного ризику, який передбачає: ідентифікацію можливих видів ризику шляхом відбору найбільш значимих; розрахунок його ступеня та сфери, а також величини максимальних втрат; проведення факторного аналізу параметрів, які впливають на ризик; виявлення можливих способів зниження його ступеня на підставі експертних оцінок і математичних залежностей [6].



Інші вітчизняні науковці (В. В. Вітлінський, Г. І. Великоіваненко [7], О. А. Криклій [8]), як і низка зарубіжних [9; 10] деталізовано характеризують зарубіжні підходи до оцінювання ризиків, зокрема (Top-down, Bottom-up models, RSCA модель, key risks indicators та інші), визнають, що у світовій практиці немає чіткої методології оцінки, а також розглядають ризики з позиції невизначеності та ймовірнісних категорій.

Важливою рисою сучасного практичного підходу в діяльності суб'єктів господарювання загалом і фінансових установ зокрема, як справедливо підкреслює П. Бернстайн, є те, що освоєння методів оцінки ризиків і контролю на ними є однією з головних особливостей сучасності, яка відрізняє її від більш ранніх епох. На основі детального аналізу думок мислителів учений обґрунтовує доцільність оцінки ризиків і здійснює теоретичне узагальнення їх сутності, способів вимірювання та оцінки наслідків [11].

Постановка проблеми. Дослідження науковців в основному спрямовані на розв'язання організаційних проблем, пов'язаних з управлінням ризиками, а також визначенням найбільш прийнятних способів їхньої оцінки. Не применшуючи вагомості наукових пошуків, зазначимо, що основою вдосконалення управління виступає його інформаційне забезпечення. Визнання факту відсутності єдиних підходів до оцінювання ризиків також вказує на актуальність напряду наукових пошуків, присвячених цим питанням. Виходячи з цього, розробка теоретичних, організаційних і методичних підходів, спрямованих на вироблення єдиної методологічної основи оцінювання ризиків в умовах невизначеності та вдосконалення їх обліково-аналітичного забезпечення, є важливою проблемою, яка вимагає наукового розв'язання.

Метою написання статті є досягнення впорядкування категорійного апарату, обґрунтування напрямів удосконалення обліково-аналітичного забезпечення ризиків фінансових установ, а також критеріїв і методики їхньої оцінки.

Результати досліджень. Основою вирішення проблемних питань оцінки і формування більш досконалого обліково-аналітичного забезпечення виступає формування єдиних підходів до означення ризиків як економічної категорії.

Відповідно до юридичної сили рівнів законодавчого регулювання найвищу правочинність має закон, затверджений Верховною Радою України. З огляду на це найбільш вдалим розв'язанням проблеми категорійних означень може стати використання саме означення, яке подається в Законі України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності»: «Ризик – кількісна міра небезпеки, що враховує ймовірність виникнення негативних наслідків від здійснення господарської діяльності та можливий розмір втрат від них» [12].

Загалом, слід наголосити на доцільності однозначного трактування термінологічного апарату, особливо в питаннях обліку, контролю й аналізу, оскільки різні підходи до визначень призводять до негативних наслідків і неправильної оцінки результатів того чи ін-

шого процесу, явища чи операції, які відбуваються у процесі діяльності фінансових установ.

Послідовність і категорійна відповідність взаємопов'язаних між собою нормативних документів, які стосуються одних і тих самих об'єктів регулювання, мають бути основним принципом їх розроблення. Такий підхід дасть змогу однозначно трактувати економічні категорії та терміни, що, у свою чергу, сприятиме логіці їх використання у практичній діяльності. Слід також зазначити, що оцінка ризиків здійснюється з метою управління ними на засадах формування відповідних (оптимальних) обсягів резервів їх покриття й недопущення погіршення фінансового становища суб'єкта діяльності.

Ще один проблемний аспект формування якісного обліково-аналітичного забезпечення пов'язаний зі значним різноманіттям ризиків фінансових установ: кредитний, ліквідності, зміни процентної ставки, ринковий, валютний, операційно-технологічний, репутацій, юридичний, стратегічний та ін. Оцінка кожного з перерахованих ризиків здійснюється за власною методикою. Прагнення до універсальності, попри позитивне ставлення до вироблення єдиного підходу оцінки для всіх суб'єктів діяльності, є важкореалізованим. У цьому контексті варто акцентувати увагу на тих ризиках, які ідентичні й однаково проявляються в усіх фінансових установах, а тому можуть бути ідентифіковані й оцінені за єдиною методикою. До них можна віднести операційні (операційно-технологічні) ризики.

Щодо їх облікового забезпечення, то відповідно до Положення про порядок формування і використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями, затвердженого постановою Правління Національного банку України № 23 від 25.01.2012 (п. 1.6), банк оцінює ризик невиконання боржником / контрагентом зобов'язань і формує резерв у повному обсязі незалежно від розміру його доходів за станом на перше число кожного місяця, наступного за звітним, до встановленого строку подання статистичної звітності за формою № 10 «Оборотно-сальдовий баланс банку (місячний)» [13]. У названій формі інформація, пов'язана з ризиками, не деталізується.

Більш інформативною в цьому плані є форма № 363-Н (місячна) «Дані про залишки коштів за іншою заборгованістю, доходи і витрати (класифікація за секторами економіки)», яку подають в електронному форматі територіальні управління й установи Нацбанку України, вона містить графу 10 «Резерви під заборгованість за кредитами Національного банку України». Вказану графу заповнюють на основі інформації, узагальненої системою аналітичного обліку на рахунку 1490 «Резерви під знецінення боргових цінних паперів, що рефінансуються Національним банком України, у портфелі банку на продаж». Проте такий рівень облікового інформаційного забезпечення, що має стосунок до ризиків діяльності банківських фінансових установ, є мінімальним, оскільки охоплює лише одну незначну їхню частину. Остання стосується не стільки оцінки ризиків, скільки можливостей



зниження їхнього негативного впливу через використання механізму внутрішніх резервів згладжування.

Якщо виходити з інформації, яка може бути відображена в системі бухгалтерських рахунків, то зміст і обсяг облікових даних є набагато ширшим, ніж це узагальнюється в цій формі звітності. Зокрема, це і резерви під заборгованість інших банків, під дебіторську заборгованість за операції з банками й іншими клієнтами та ін. План рахунків бухгалтерського обліку банків України містить для їхнього обліку рахунки 159 «Резерви під заборгованість інших банків», 189 «Резерви під дебіторську заборгованість за операціями з банками», 24 «Резерви під заборгованість за кредитами, що надані клієнтам» (з деталізацією резервів під кредити, що надані клієнтам та оцінюються на індивідуальній основі, та резервів під кредити, що надані клієнтам та оцінюються на портфельній основі (відповідно, рахунки 2400 і 2401), 289 «Резерви під дебіторську заборгованість за операціями з клієнтами банку», низка інших балансових рахунків, а також позабалансові рахунки 9 класу [14]. Узагальнення інформації на рахунках резервів здійснюється у «Звіті про формування резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями» (форма № 604) і «Звіті про формування банком резерву для відшкодування втрат від дебіторської заборгованості» (форма № 605). Слід зауважити, що обидва звіти належать до форм статистичної звітності. Згруповані в них дані (форма № 604: I. Кредитні операції, крім наданих фінансових зобов'язань. II. Надані фінансові зобов'язання. III. Кошти, що розміщені на кореспондентських рахунках в інших банках; форма № 605: I. Фінансова дебіторська заборгованість. II. Дебіторська заборгованість за господарською діяльністю. III. Дебіторська заборгованість, за якою формування резерву не вимагається) деталізовані за категоріями (групами) ризику.

Банк самостійно встановлює порядок визначення показника ризику активу в межах діапазонів, визначених для відповідних категорій якості активів / наданих фінансових зобов'язань, у тому числі з урахуванням кредитної історії боржника, а також іншої інформації, що забезпечує об'єктивну оцінку подій та обставин, які можуть свідчити про наявність ризиків погашення боргу боржником із перевищенням строків, передбачених умовами договору, або невиконанням договірних умов [13]. Такий підхід більшою мірою забезпечує реальність загроз, ніж той, який використовувався до 1 січня 2012 року і в основу якого було покладено розмежування залежно від термінів прострочення сплати заборгованості. Проте врахування кредитної історії боржника також не завжди адекватно відображає реальний його фінансовий стан.

Загалом, слід визнати, що облікове й аналітичне забезпечення ризиків варто деталізувати у внутрішній документації та звітності з метою посилення управлінського впливу й упередження негативних результатів здійснення тих чи інших банківських операцій. Позитивної оцінки в цьому плані заслуговує формування бази, яка містить інформацію про благонадійність клієнтів банків. Однак її важко віднести до облікових даних. Окрім цього, фінансове становище може змінюва-

тися, отже, актуальним є формування системи оцінки, здатної оперативно надавати вичерпну інформацію і висновок щодо кредитоспроможності позичальників (суб'єктів господарювання і фізичних осіб).

У цьому контексті є потреба в періодичному оновленні обліково-аналітичного забезпечення, яке слугуватиме основою прийняття рішень щодо здійснення фінансових операцій, пов'язаних, наприклад, із наданням кредитів. Виходом зі становища може бути отримання на основі укладених угод з потенційними клієнтами фінансових установ інформації, яка узагальнюється в їхній фінансовій звітності. Щодо кожного суб'єкта слід установити коридор значень їхньої фінансової спроможності та, використовуючи логіко-статистичні інформаційні моделі, здійснювати в автоматичному режимі контроль показників з метою уникнення ризиків несплати зобов'язань та запобігання їм.

Система контролю на основі використання логіко-статистичних інформаційних моделей (ЛСІМ) різних модифікацій сприятиме своєчасному виявленню відхилень показників фінансової стійкості від їхніх оптимальних меж, а блоки управління (від низових до центрального) уможливллять формування сигнальних повідомлень і їх передавання конкретним працівникам для ухвалення рішень.

З цього приводу сучасні вчені і практики висловлюють думку про те, що в умовах ринку актуалізуються питання деталізації даних для здійснення аналізу відхилень фактичних результатів від планових (або найбільш оптимальних). Завданням такого аналізу є попередження зривів, непередбачених витрат, а також забезпечення оптимізації діяльності бюджетних установ у цілому. Можливостям забезпечення вирішення цього завдання відповідають умови використання логіко-статистичних інформаційних моделей (ЛСІМ) [15], які в умовах комп'ютеризації можуть бути реалізовані за допомогою відповідного програмного забезпечення.

Методологія різних класів логіко-статистичних моделей дає можливість у динамічному режимі проводити контроль різного роду відхилень заданих параметрів об'єкта [16].

На сьогодні відомі як мінімум сім ЛСІМ, які можна використовувати з метою обчислення відхилень стану різних показників фінансового стану позичальника від норми. На перших етапах удосконалення системи обліково-аналітичного забезпечення фінансових установ на їх основі доцільно здійснювати діагностику найбільш проблемних клієнтів, а на пізніших – усіх потенційних контрагентів.

Застосування ЛСІМ для здійснення оцінки і прогнозування є важливою умовою попередження кризових станів і забезпечення їх оперативного усунення шляхом прийняття відповідних управлінських рішень [15]. Для фінансових установ такий підхід дасть змогу оперативно отримувати об'єктивну інформацію і приймати рішення на основі більш досконалого обліково-аналітичного забезпечення. Для цього до переліку необхідних документів слід включити облікову картку «Динаміка показників фінансового стану позичальника», у якій поквартально слід відображати коефіцієн-



ти фінансової стійкості, платоспроможності та інші. Для унаочнення така картка повинна супроводжуватись одночасним формуванням інформації у графічних редакторах із використанням порогових значень і автоматичною оцінкою на основі ЛСІМ.

Ще одним звітом, який містить більш детальну інформацію про ризики, є «Звіт про застосування Національним банком України до банків заходів впливу» (форма № 682). Його призначення полягає в контролі за рівнем ризиків, які притаманні банківській діяльності [17]. Однак зміст інформації, що подається в ньому, не повною мірою відповідає такому твердженню. Більш правомірним є твердження про те, що цей звіт містить інформацію про застосовані до банків заходи впливу за допущені порушення і складається з двох частин. У першій частині (Інформація за поточний рік) міститься інформація про застосовані заходи впливу за порушення, допущені в поточному році. У другій частині (Інформація за попередні роки за невиконаними заходами впливу) надається інформація про заходи впливу, що застосовані в попередні роки, виконання яких здійснюється в поточному році [17]. Таким чином, більш інформативний цей документ у плані вживання заходів впливу на порушення і згладжування ризиків. Попри це, досліджувана форма може слугувати основою здійснення оцінки ризиків та їх прогнозування в майбутньому. При цьому, задля абстрагування від несуттєвих складових, за цією формою можна визначити найменш загрозливі ризики і виключити їх зі списку подальшої оцінки як такі, що мають мінімальний вплив на результати здійснення операцій фінансових установ.

З метою реалізації вказаної пропозиції та оптимального використання представлених ЛСІМ першим кроком повинно стати передбачення в обліковій політиці відповідних аналітичних розрізів бухгалтерського обліку. Доцільно також формувати внутрішню звітність, яка б надавала інформацію про втрати,

пов'язані зі здійсненням діяльності. Така звітність може формуватися щодо втрат від надання кредитів (за видами), непогашення дебіторської заборгованості (за відповідними класифікаційними групами) і заборгованістю за нарахованими доходами.

Висновки. Сформовані загальні теоретичні положення щодо можливостей удосконалення обліково-аналітичного забезпечення ризиків в умовах невизначеності й нестабільності вимагають дальших наукових пошуків можливостей упередження ризиків на основі їх прогнозування. У такому разі важливим напрямом досліджень виступатиме розробка єдиних організаційно-методологічних засад їх оцінки, обґрунтування встановлення оптимального переліку ризиків (через абстрагування від тих із них, котрі мають мінімальний вплив на результати діяльності), і розроблення більш досконалої методики їх аналізу (включаючи факторний та порівняльний). Уточнення вимагають також критерії розмежування рівнів ризиків, оскільки наявні більше відповідають стабільним умовам розвитку економіки. Також позитивний результат можна досягти завдяки глибокому дослідженню зарубіжного досвіду розрахунку резервів (нормативів капіталу) і можливостей його застосування у вітчизняній практиці діяльності фінансових установ.

На основі систематизації досліджуваної системи ризиків необхідною є організація бухгалтерського обліку, спрямована на виділення таких аналітичних розрізів, які б надавали можливість не лише оперативно виявляти ризики (на основі аналізу відповідних показників фінансового стану), а й виконувати прогнозовані розрахунки, покликані визначити найбільш безпечні варіанти подальших дій у господарюванні.

Таким чином може бути впроваджена в реальну діяльність система страхування фінансових установ від можливих ризиків на основі оцінювання і відображення різної групи факторів.

Список використаної літератури

1. Давидюк Т. В. Позиціонування обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки підприємства в навчальних планах фахівців напряму підготовки «Облік і аудит» / Т. В. Давидюк, К. П. Боримська // Економіка: реалії часу. – 2013. – № 3 (8). – С. 83–90.
2. Боримська К. П. Стандарти управління ризиками в посиленні обліково-аналітичного забезпечення системи управління підприємством [Електронний ресурс] / К. П. Боримська. – Режим доступу : [file:///C:/Users/user/Downloads/ecnof_2013_10\(1\)_12.pdf](file:///C:/Users/user/Downloads/ecnof_2013_10(1)_12.pdf).
3. Діденко С. В. Організаційно-економічні передумови удосконалення системи управління ризиками банківської діяльності / С. В. Діденко / Банківська система України в умовах глобалізації фінансових ринків : м-ли V Міжнар. наук.-практ. конф. (14–15 жовтня 2010 р., м. Черкаси). – Черкаси : ЧІБС УБС НБУ, 2010. – С. 23–24.
4. Подчесова В. Ю. Управління кредитним ризиком банку : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.08 [Електронний ресурс] / В. Ю. Подчесова ; Держ. вищ. навч. закл. «Укр. акад. банк. справи Нац. банку України». – Суми, 2009. – Режим доступу : <http://www.esteticamente.ru/ard/2009/09pvykrb.zip>.
5. Камінський А. Б. Економіко-математичне моделювання фінансових ризиків : автореф. дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.11 [Електронний ресурс] / А. Б. Камінський ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2007. – Режим доступу : <http://www.esteticamente.ru/ard/2007/07kabmfr.zip>.
6. Вербицька Г. Л. Методичні основи оцінки економічного ризику в діяльності підприємств : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.06.01 [Електронний ресурс] ; Нац. трансп. ун-т. – К., 2005. – Режим доступу : <http://www.esteticamente.ru/ard/2005/05vglrdp.zip>.
7. Вітлінський В. В. Ризикологія в економіці та підприємстві : монографія / В. В. Вітлінський, Г. І. Великоіваненко ; Київ. нац. екон. ун-т. – К., 2004. – 480 с.



8. Криклій О. А. Інструментарій оцінки операційного ризику / О. А. Криклій // Банківська система України в умовах глобалізації фінансових ринків : м-ли V Міжнар. наук.-практ. конф. (14–15 жовтня 2010 р., м. Черкаси). – Черкаси : ЧІБС УБС НБУ, 2010. – С. 300–302.
9. Knight F. H. The Meaning of Risk and Uncertainty [Electronic resources] / F. H. Knight // Risk, Uncertainty, and Profit. – Available at : <http://ecsocman.edu.ru/db/msg/90874.html>.
10. Синки Дж. Управление финансами в коммерческих банках / Дж. Синки ; пер. с англ. под ред. Р. Я. Левиты, Б. С. Пинскера. – М. : Gatallaxy, 1994. – 564 с.
11. Бернштейн П. Против богов: укрощение риска / П. Бернштейн ; пер. с англ. А. Марантиди. – М. : ЗАО «Олимп-Бизнес», 2000. – 400 с.
12. Закон України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» від 05.04.2007 № 877-V [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/877-16>.
13. Положення про порядок формування і використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями : постанова Правління Національного банку України № 23 від 25.01.2012 [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0231-12>.
14. План рахунків бухгалтерського обліку банків України : постанова Правління Національного банку України № 280 від 17.06.2004 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0918-04/page>.
15. Николайчук Я. М. Теория джерел інформації : монографія / Я. М. Николайчук. – Тернопіль : ТзОВ «Терно-граф», 2010. – 536 с.
16. Ширмовська Н. Г. Моделирование процессов диагностирования станів складних об'єктів управління комп'ютерних систем [Електронний ресурс] / Н. Г. Ширмовська, Я. Н. Николайчук ; Lviv Polytechnic National University Institutional Repository. – Режим доступу : <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/20047/1/38-219-224.pdf>.
17. Правила організації статистичної звітності, що подається до Національного банку України : постанова Правління Національного банку України, зі змінами, від 19 серпня 2014 року № 503 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=237990>.

References

1. Davidyuk, T. V., Borimska, K. P. (2013). Pozitsionuvannya oblikovo-analitichnogo zabezpechennya ekonomichnoyi bezpeki pidpriemstva v navchalnih planah fahivtsiv napryamu pidgotovki «Oblik i audit» [Positioning of the registration-analytical providing of economic security of enterprise in the curricula of specialists straight preparations «Account and audit»]. *Economy: Realities*, 3 (8), 83–90.
2. Borimska, K. P. Standarti upravlinnya rizikami v posilenni oblikovo-analitichnogo zabezpechennya sistemi upravlinnya pidpriemstvom [Standards of management risks are in strengthening of the registration-analytical providing of control system by an enterprise]. Available at : [file:///C:/Users/user/Downloads/ecnof_2013_10\(1\)_12.pdf](file:///C:/Users/user/Downloads/ecnof_2013_10(1)_12.pdf).
3. Didenko, S. V. (2010). Organizatsiyno-ekonomichni peredumovi udoskonalennya sistemi upravlinnya rizikami bankivskoyi diyalnosti [Organizationally-economic pre-conditions of improvement of control system by the risks of bank activity]. V *Mizhnarodna naukovo-praktichna konferentsiya «Bankivska sistema Ukrayini v umovah globalizatsiyi finansovih rinkiv»* – The fifth International research and practice conference is the «Banking system of Ukraine in the conditions of globalization of financial markets» (p. 23–24). Cherkasi : ChIBS UBS NBU.
4. Podchesova, V. Yu. (2009). Upravlinnya kreditnim rizikom banku [Management the credit risk of bank]. Extended abstract of candidate's thesis. Sumi : State Higher Educational Institution «Ukrainian Academy Of Banking». Available at : <http://www.esteticamente.ru/ard/2009/09pvykrb.zip>.
5. Kaminskiy, A. B. (2007). Ekonomiko-matematichne modelyuvannya finansovih rizikiv [Economic and mathematical design of financial risks]. Extended abstract of Doctor's thesis. Kyiv : Taras Shevchenko National University of Kyiv. Available at : <http://www.esteticamente.ru/ard/2007/07kabmfr.zip>.
6. Verbitska, G. L. (2005). Metodichni osnovi otsinki ekonomichnogo riziku v diyalnosti pidpriemstv [Methodical bases of estimation of economic risk in activity of enterprises]. Extended abstract of candidate's thesis. Kyiv : National Transport University. Available at : <http://www.esteticamente.ru/ard/2005/05vglrdp.zip>.
7. Vitlinskiy, V. V., Velikoivanenko, G. I. (2004). Rizikologiya v ekonomitsi ta pidpriemnitstvi [Riskology in an economy and enterprise]. Kyiv : KNEU.
8. Krikliy, O. A. (2010). Instrumentariy otsinki operatsiynogo riziku [Tool of estimation of operating risk]. V *Mizhnarodna naukovo-praktichna konferentsiya «Bankivska sistema Ukrayini v umovah globalizatsiyi finansovih rinkiv»* – The fifth International research and practice conference is the «Banking system of Ukraine in the conditions of globalization of financial markets» (p. 300–302). Cherkasi : ChIBS UBS NBU.
9. Knight, F. H. Risk, Uncertainty, and Profit. The Meaning of Risk and Uncertainty. Available at : <http://ecsocman.edu.ru/db/msg/90874.html>.



10. Sinki, Dzh. (1994). Upravlenie finansamiy kommercheskih bankah [Management by finances in commercial jars]. (R. Ya. Levityi, B. S. Pinsker, Trans.). Moscow : Gatallaxy.
11. Bernstayn, P. (2000). Protivbogov: Ukroschenie riska [Against Gods: Taming of risk]. (A. Marantidi, Trans.). Moscow : ZAO «Olimp-Biznes».
12. Zakon Ukrayini «Pro osnovni zasady derzhavnogo naglyadu (kontrolyu) u sferi gospodarskoyi diyalnosti» vid 05.04.2007 № 877-V [Law of Ukraine on About basic principles of state supervision (to control) in the field of economic activity activity of April 5 2007, № 877-V]: Available at : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/877-16>.
13. Polozhennya pro porjadok formuvannya i vikoristannya bankami Ukrayini rezerviv dlya vidshkoduvannya mozhlivih vtrat za aktivnimi bankivskimi operatsiyami : postanova Pravlinnya Natsionalnogo banku Ukrayini № 23 vid 25.01.2012 r. [Position about the order of for minganduse of Ukraine of backlogs banks for the compensation of possible losses on active bank transactions : resolution of Rule of the National bank of Ukraine № 23 from 25.01.2012] – Available at : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0231-12>.
14. Plan rahunkiv buhgalterskogo obliku bankiv Ukrayini : postanova Pravlinnya Natsionalnogo banku Ukrayini № 280 vid 17.06.2004 r. [Card of accounts of record-keeping of banks of Ukraine : resolution of Rule of the National bank of Ukraine № 280 from 17.06.2004]. Available at : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0918-04/page>.
15. Nikolaychuk, Ya. M. Teoriya dzherel informatsiyi [Theory of information generators]. Ternopil : TzOV «Ternograf», 2010. – 536 s.
16. Shirmovska, N. G., Nikolaychuk, Ya. N. Modelyuvannya protsesiv diagnostuvannya staniv skladnih ob'ektiv upravlinnya komp'yuternih sistem [Design of processes of diagnosticating of the states of difficult objects of management of the computer systems]. Lviv Polytechnic National University Institutional Repository. Available at : <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/20047/1/38-219-224.pdf>.
17. Pravila organizatsiyi statistichnoyi zvitnosti, scho podaetsya do natsionalnogo banku Ukrayini : postanova Pravlinnya Natsionalnogo banku Ukrayini zi zminami vid 19 serpnia 2014 roku № 503. [Rules of organization of the statistical accounting, that is given to the National bank of Ukraine : resolution of Rule of the National bank of Ukraine with changes from August 19 2014, № 503]. Available at : <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=237990>.